

BIBLIOTEKTJENESTER I FENGSLER

PLAN FOR 2007-2009

ABM-UTVIKLING
POSTBOKS 8145 DEP
N-0033 OSLO

TELEFON: 23 11 75 00
TELEFAKS: 23 11 75 01

post@abm-utvikling.no
www.abm-utvikling.no

FOTO: GRAFITTI FRA HELE
VERDEN, ISTOCKPHOTO.
COM

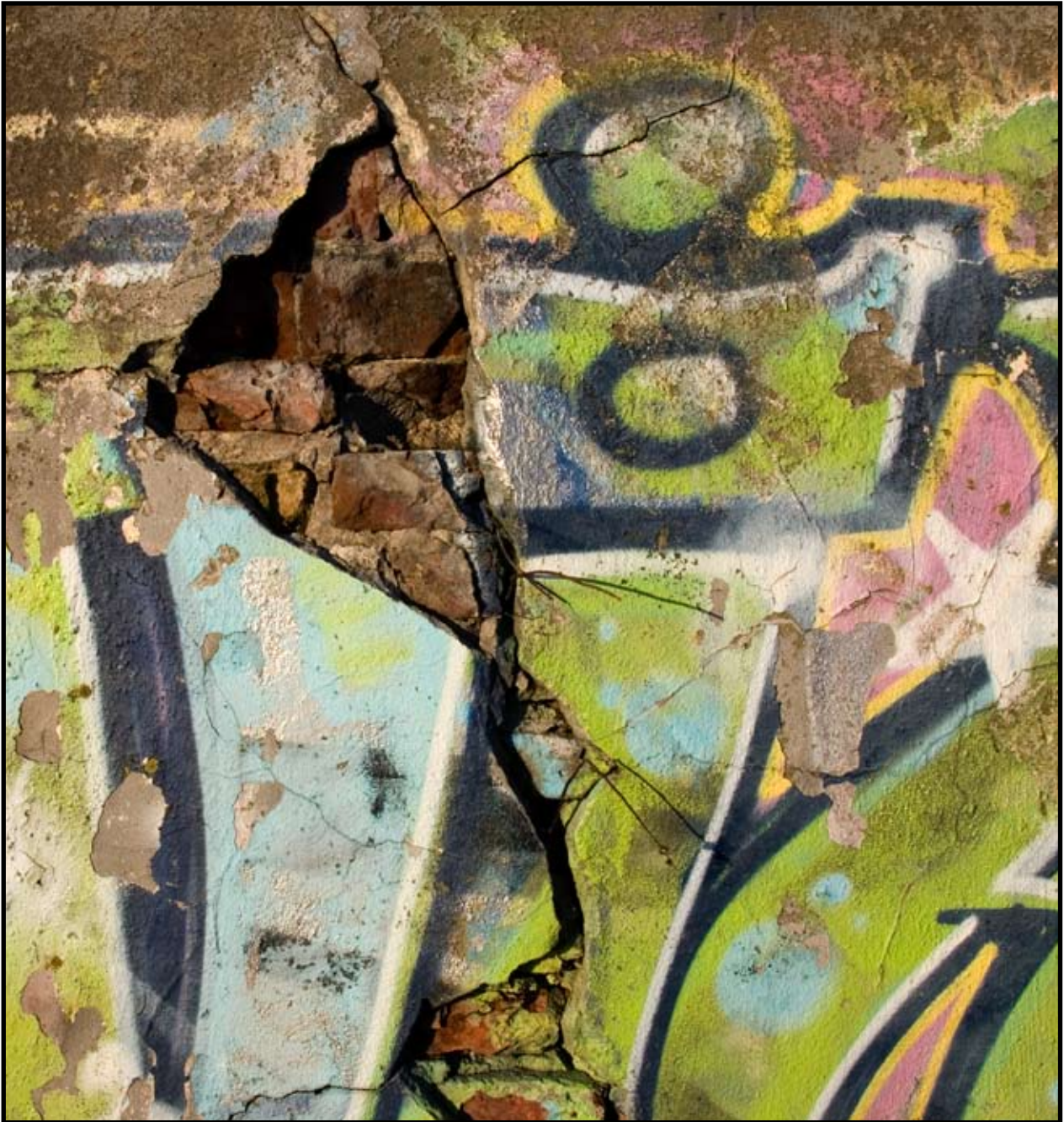
TRYKK: PDC TANGEN AS
OPPLAG: 400
ISBN 82-8105-055-1

ABM-utvikling 2007

INNHOOLD

Forord	4
1. Fængselsbibliotekenes tjenester	6
2. Budsjett for fængselsbibliotekene	8
3. Behov for bibliotektjenester	12
4. Opprettelse av nye fængselsbibliotek	16
5. Samarbeid	18
Litteratur	20

*Jeg har alltid innbilt meg at Paradiset
må være et slags bibliotek.
- Jorge Luis Borges*

FORORD

Høsten 2007 har i overkant av 70% av innsatte i norske fengsler et fengselsbibliotek finansiert via staten. ABM-utvikling har som mål å gi alle innsatte et tilbud om bibliotek tjenester. Fengselsbibliotekene bringer kultur, litteratur og kunnskap inn i fengslene. Det er et sted innsatte oppsøker frivillig og med egne forutsetninger. Statistikken viser at fengselsbibliotekene brukes mye. Innsatte låner 15 ganger flere bøker, og andre medier, enn befolkningen utenfor fengslene.

I 2005 var situasjonen for fengselsbibliotekene kritisk. Fra og med 2005 har vi opplevd en betydelig økning i tildelingen til fengselsbibliotekene. Det har gjort det mulig både å forbedre situasjonen for fengselsbibliotekene som finansieres via statlige midler og å opprette flere nye fengselsbibliotek. Dette har ført til et nødvendig løft for mange av bibliotekene og et nettverk av fengselsbibliotekarer med kompetanse og innsatsvilje. Med statsbudsjettet for 2008 kom nok en gledelig økning i budsjettet til bibliotek tjenester til fengsler, og flere innsatte vil få et tilbud i løpet av 2008.

ABM-utvikling har utarbeidet *Bibliotek tjenester i fengsler* for å sikre at alle innsatte ved norske fengsler har et tilbud om bibliotek tjenester. Planen viser hvilket behov som finnes for bibliotek tjenester, og hva det vil koste å gi et tilbud til alle innsatte. Planen skal revideres annethvert år. Vik-

tigheten av et bibliotektilbud fremgår blant annet av at innsattes rettigheter til bibliotek tjenester er behandlet i det norske lovverket, jf. bibliotekloven, § 1 og straffegjennomføringsloven, § 4.

ABM-utvikling har støttet to bibliotekprosjekt ved to fengsler de siste årene, Hustad fengsel og Oslo fengsel. Prosjektene skal blant annet se på hvordan bibliotekene kan gi innsatte bedre livskvalitet under soning og hvordan bibliotekene kan samarbeide med andre etater i fengslene til de innsattes beste. Evalueringene av prosjektene vil være klare i løpet av 2008.

For mer informasjon om fengselsbibliotekets rolle og betydning kan vi vise til *Biblioteket – det normale rommet i fengselet* (ABM-skrift #14, 2005). Publikasjonen presenterer bakgrunnsinformasjon, statistikk og artikler som viser bibliotekenes betydning i norske fengsler. I tillegg finnes dikt, fotografier og artikler av og med innsatte.

Oslo oktober 2007

Leikny Haga Indergaard
AVDELINGS DIREKTØR

Jon Birger østby
DIREKTØR

FENGSELSBIBLIOTEKENES TJENESTER

Fengselsbibliotekene er en del av det nasjonale biblioteknettverket. De hører til under folkebiblioteksektoren og følger Lov om folkebibliotek. De skal gi det samme tilbudet til sine brukere som folkebibliotekene. De viktigste oppgavene for fengselsbibliotekene er å være et sted hvor innsatte møter litteratur og andre medier, og å være til støtte under utdanning og rekreasjon. På denne måten bidrar fengselsbibliotekene til å bedre innsattes livskvalitet under soning.

The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) har utarbeidet retningslinjer for bibliotek tjenester i fengslene i *Guidelines for Library Services to Prisoners* (2005). IFLA vektlegger viktigheten av å utarbeide gode bibliotektilbud i fengslene. De understreker at bibliotekene kan være med på å begrense tilbakefall hos de innsatte, slik kan noe som i utgangspunktet er en utgift være med å kutte samfunnets kostnader.

IFLA viser også til at fengselsbibliotekene representerer noe normalt i strengt regulerte omgivelser, og at de gir enkeltpersoner mulig-

het til å delta i selvstyrte aktiviteter og å foreta egne valg. Bibliotekene representerer et vindu mot omverdenen og kan gi nyttig informasjon til de som forbereder seg til løslatelse. Bibliotekene bør organisere og støtte aktiviteter som fremmer lesing, lese- og skriveferdigheter og kulturell utvikling, gjerne i samarbeid med andre etater i, eller utenfor, fengslene. For innsatte med lese- og skrivevansker vil bibliotekenes tilbud være spesielt viktige.

Viktigheten av et godt bibliotektilbud blir også understreket i internasjonale konvensjoner og avtaler som Norge har ratifisert. Både De Forente nasjoners (FN) *Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners* og Europarådets rekommandasjon nr. R (87) 3 *De europeiske fengselsregler* behandler dette. I Europarådets rekommandasjon, som bygger på FNs standardregler for behandling av innsatte, står det:

«Hver anstalt skal ha et bibliotek som kan benyttes av alle kategorier fanger. Biblioteket skal være forsynt med et bredt utvalg bøker

både for underholdning og utdanning. Fangene skal oppmuntres til å bruke biblioteket. Så langt mulig skal fengselsbiblioteket organiseres i samarbeid med samfunnets bibliotekvirksomhet.»

Ansvar for bibliotek tjenester til fengslene er delt mellom Justisdepartementet ved det enkelte fengsel og Kultur- og kirke departementet ved ABM-utvikling. Fengslet holder lokaler, utstyr og inventar, mens ABM-utvikling dekker utgifter til lønn og media. Tjenestene leveres av lokale folke- eller fylkesbibliotek. Virksomheten er regulert av avtaler mellom ABM-utvikling og den enkelte kommune, og avtaler mellom det enkelte bibliotek og det enkelte fengsel.

BUDSJETT FOR FENGSELSBIBLIOTEKENE

ABM-utvikling legger til grunn et minimumsbudsjett for driftstilskudd til fengselsbibliotekene. Årlige driftsutgifter beregnes til minimum 335 000 kr for fengselsbibliotekene.

Budsjettberegningene tar utgangspunkt i at ett fullt årsverk koster 470 000 kr inkludert sosiale utgifter og at en medieenhet (bok, cd, dvd og lignende) i gjennomsnitt koster 300 kr. Vi har foretatt en hensiktsmessig fordeling av budsjettpostene etter en vurdering av fengselsbibliotekenes behov, men det er opp til bibliotekene selv å disponere midlene.

ABM-utvikling har utarbeidet videre retningslinjer når forhold ved fengslene tilsier endringer i ressurser og tildelinger. Eksempler på lokale forhold som medfører behov for økte personal- og medieressurser finnes på side 10 og 11.

Minimumsbudsjett for fengselsbibliotek:

Personalkostnader, 50 % stilling Lønn og sosiale utgifter, inkludert fengselstillegg	235 000 kr
Samlinger Minimumsstørrelse for samlinger er 2 500 enheter	75 000 kr
Andre utgifter Kontorrekvisita Datalisenser Porto Diverse	25 000 kr
SUM	335 000 kr

Personalkostnader

Flere innsatte krever økte personalressurser	
Ved mer enn 90 innsatte bør det legges til 25 % stilling:	352 500 kr
Ved mer enn 140 innsatte bør det legges til 50 % stilling:	470 000 kr
Ved mer enn 200 innsatte bør det legges til 75 % stilling:	587 500 kr
Dersom en betydelig andel av soningsplassene er på høy sikkerhet/lukket avdeling, kreves ekstra personalressurser tidligere.	
Ved mer enn 60 innsatte bør det legges til 25 % stilling:	352 500 kr
Ved mer enn 90 innsatte bør det legges til 50 % stilling:	470 000 kr
Ved mer enn 150 innsatte bør det legges til 75 % stilling:	587 500 kr
Ved mer enn 220 innsatte bør det legges til 100 % stilling:	705 000 kr

Mediekostnader

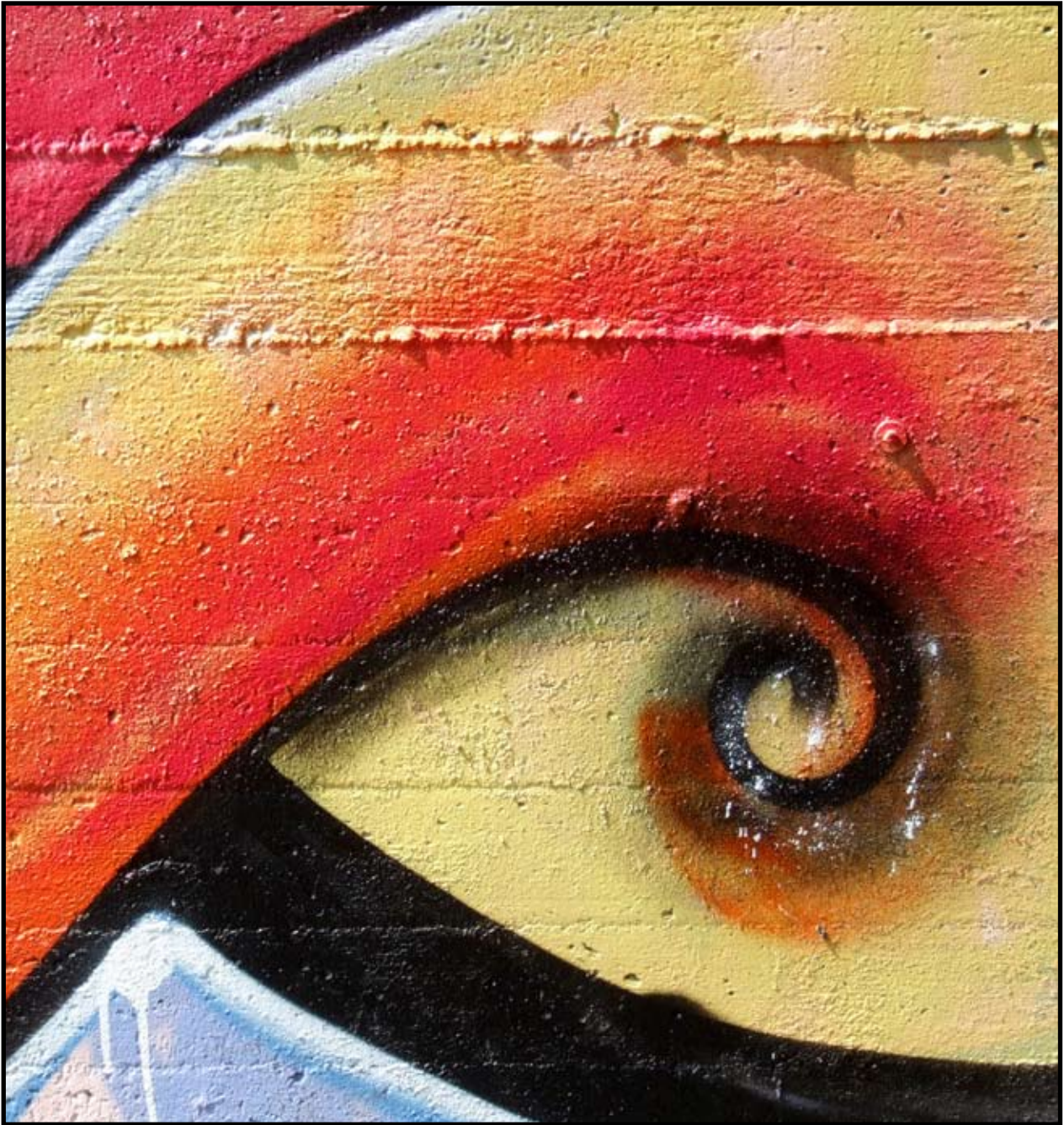
Når antall innsatte øker, bør størrelsen på samlingene også øke. Vi har beregnet rimelige samlingsstørrelser for fengsler av ulik størrelse. Det årlige mediebudsjettet bør være tilstrekkelig til å dekke utskiftning av 10 % av samlingen:	
Ved mer enn 90 innsatte bør det være en samling på minimum 3 500 enheter:	105 000 kr
Ved mer enn 140 innsatte bør det være en samling på minimum 4 500 enheter:	135 000 kr
Ved mer enn 200 innsatte bør det være en samling på minimum 5 500 enheter:	165 000 kr

Andre utgifter

Andre utgifter vil i mindre grad stige med størrelsen på fengselet. Et unntak er portoutgifter som kan stige som resultat av økt fjernlån.	
Ved mer enn 100 innsatte bør det legges til 15 000 kr:	40 000 kr
Ved mer enn 200 innsatte bør det legges til 25 000 kr:	50 000 kr

Lokale forhold

Ulike lokale forhold kan tilsi at fengselsbiblioteket trenger økte ressurser i form av personalressurser og/eller mediebudsjett. Høy sikkerhet kan gjøre arbeidet i biblioteket mer tidkrevende dersom dette medfører økt oppsøkende virksomhet og/eller utvidede åpningstider. Flere språkgrupper kan være mer tidkrevende da disse ofte etterspør litteratur på andre språk enn norsk og det må settes av mer tid til å låne inn litteratur på aktuelle språk.

BEHOV FOR BIBLIOTEKTJENESTER

I *Bibliotekreform 2014* er resultatet fra arbeidet med bibliotekutredningen presentert, og strategier og tiltak er foreslått for å heve biblioteksektoren i framtiden. For fengselsbiblioteket anbefales:

1.7 styrke bibliotektjenestene i fengslene

Mål for strategi 1.7:

- Alle innsatte skal ha tilgang til bibliotektjenester
- Tiltak:

- Gjennomføre planen for bibliotektjenester i fengslene

Beskrivelse:

- Planen fra 2006 for bibliotektjenester i fengslene skal gjennomføres. Samtidig som det ordinære tilbudet av bibliotektjenester i fengslene skal videreutvikles, må en se på muligheter for å yte bibliotektjenester på alternative måter i mindre fengsler. Restriksjoner på tilgang til Internett utgjør en særlig utfordring for bibliotektjenester i fengslene.

Tidsperiode:

- 2008-2014

Operasjonelt mål:

- Alle fengsler med mer enn 25 innsatte skal ha eget bibliotek innen 2009 eller fullgode bibliotektjenester dekket på annen måte. Det skal være iverksatt utprøving av alternative bibliotektjenester i de minste fengslene uten bibliotek innen 2009.

I *Bibliotektjenester i fengsler* har vi utarbeidet en oversikt over behov for bibliotektjenester i fengslene og hva det vil bety budsjettmessig. Det statlige ansvaret for tilrettelegging av bibliotektilbud i fengslene gjelder de innsatte som ikke har mulighet til å benytte seg av kommunens ordinære bibliotektilbud. Friomsorgsboliger og lignende institusjoner hvor innsatte har mulighet til å oppsøke lokale folkebibliotek er derfor ikke inkludert i *Bibliotektjenester i fengsler*.

3.1 Fengselsbibliotek finansiert via delegerte tiltak (statsbudsjettet, kap. 326)

Per august 2007 har ABM-utvikling samarbeidsavtaler om til sammen 21 fengselsbibliotek ved 20 fengsler (Oslo fengsel har to fengselsbibliotek).

Fengselsbibliotek med statlig avtale per 1. august 2007 (til sammen 2346 innsatte):

- Bastøy fengsel – Horten folkebibliotek (115)
- Berg fengsel – Tønsberg og Nøtterøy bibliotek (48)
- Bergen fengsel – Bergen off. bibliotek (195)
- Bjørgvin fengsel - Bergen off. bibliotek (90)
- Bodø fengsel – Bodø bibliotek (50)
- Bredtveit fengsel - Deichmanske bibliotek (45)
- Bruvoll fengsel – Nord-Odal folkebibliotek (60)
- Drammen fengsel – Drammensbiblioteket (54)
- Hustad fengsel – Fræna folkebibliotek (44)
- Ila fengsel – Bærum bibliotek (113)
- Kongsvinger fengsel – Kongsvinger folkebibliotek (117)
- Kristiansand fengsel - Kristiansand folkebibliotek (44)
- Oslo fengsel A - Deichmanske bibliotek (160)
- Oslo fengsel B - Deichmanske bibliotek (220)
- Ringerike fengsel – Ringerike bibliotek (160)
- Sem fengsel - Tønsberg- og Nøtterøy bibliotek (62)
- Skien fengsel – Skien bibliotek (82)
- Stavanger fengsel – Stavanger bibliotek (71)
- Tromsø fengsel – Tromsø bibliotek (73)
- Trondheim fengsel – Trondheim folkebibliotek (144)
- Ullersmo fengsel – Akershus fylkesbibliotek (180)
- Åna fengsel – Hå folkebibliotek (219)

Tjenestene ytes i samarbeid med folke- og fylkesbibliotek. De 21 fengslene som er med i ordningen for statlig finansierte fengselsbibliotek dekker i overkant av 70 prosent av soningsplassene. I tillegg har ABM-utvikling bevilget midler til et prøveprosjekt for å gi innsatte ved Hustad fengsel et bibliotektilbud, fra 2008 får fengselet driftsmidler til å opprettholde bibliotektilbudet.

Behov for økte bevilgninger til fengselsbibliotekene

Fra 2005 har det vært årlige økte bevilgninger til det samlede budsjettet for fengselsbibliotek. Det har ført til en forbedring i fengselsbibliotekenes stramme økonomiske situasjon og opprettelse av flere nye fengselsbibliotek i løpet av 2005-2007. Det er fremdeles behov for å styrke driftsbudsjettene ved de største fengslene og fengsler med spesielle og kostnadsdrivende forhold, det vil si soningsplasser med høy sikkerhet og forvaring. Tar vi utgangspunkt i budsjettberegningene for fengselsbibliotekene, ser vi at det er et udekket behov ved eksisterende fengselsbibliotek på om lag 1,2 millioner kroner.

3.2 Fengsler uten fengselsbibliotek

Det må gjøres en vurdering av fengslene og brukernes behov for bibliotek tjenester for å gi et best mulig tilpasset bibliotektilbud. IFLA anbefaler i *Guidelines for Library Services to Prisoners* (1995 s. 10¹) at fengselsbibliotek bør opprettes i institusjoner med mer enn 25 soningsplasser når forholdene ikke ligger til rette for at de innsatte kan benytte seg av det ordinære folkebibliotektilbudet

¹ Guidelines av 2005 gjelder for fengsel med flere enn 50 innsatte, mens Guidelines fra 1995 også gjelder for mindre fengsler.

i tilstrekkelig grad. ABM-utvikling mener dette er en fornuftig grense for opprettelse av fengselsbibliotek, men at lokale forhold kan tilsi at en bør finne alternativer til et ordinært fengselsbibliotek selv om fengselet har flere enn 25 innsatte. Fengsler med færre enn 25 innsatte skal ha tilbud om alternative bibliotekstjenester, i enkelte tilfeller kan det åpnes for at det etableres et eget fengselsbibliotek.

ABM-utvikling og Kriminalomsorgens regionale kontorer gjennomførte desember 2006 en kartlegging blant fengslene for å se hvilket behov den enkelte institusjonen har for bibliotekstjenester. Kartleggingen viste at noen av fengslene har behov for eget fengselsbibliotek mens andre har behov for alternative bibliotekstjenester. Kartleggingen sammen med tilbakemeldinger fra Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF), har betydning for hvilken vurdering vi har gjort av fengslenes behov for bibliotekstjenester.

Noen av fengslene meldte i kartleggingen fra at de ikke har lokaler tilgjengelig for bibliotek. IFLA poengterer at gode lokaler er en forutsetning for et velfungerende fengselsbibliotek, det kan i noen fengsler være en utfordring å finne gode og tilpassede lokaler for drift av fengselsbibliotek.

Behov for driftsmidler

Vi har tatt utgangspunkt i budsjettberegningene og beregnet at opprettelse av nye fengselsbibliotek ved aktuelle fengsler vil medføre en økning i de årlige driftsutgiftene på om lag 3,7 millioner kroner. I tillegg vil det være behov for oppstartsmidler på om lag 500 000 kr per bibliotek det året fengselsbiblioteket starter opp, for å bygge opp en basissamling og lignende. Halden fengsel åpner i

Disse fengslene har etter planen behov for eget fengselsbibliotek, eller tilbud om alternative bibliotekstjenester (til sammen 850 innsatte):

Arendal (32)	Mosjøen (15)
Fredrikstad (16)	Moss (12)
Gjøvik (22)	Ravneberget (31)
Hamar (31)	Sandefjord (13)
Hassel (26)	Sandeid (88)
Haugesund (18)	Sarpsborg (25)
Hof (105)	Vadsø (40)
Horten (16)	Verdal (60)
Ilseeng (80)	Vestre Slidre (20)
Indre Østfold (107)	Vik (32)
Kragerø (18)	Ålesund (27)
Larvik (16)	

2009 med 250 soningsplasser, driftsmidler til Halden fengsel kommer i tillegg til beregningen gjort overfor.

Kostnadene ved å levere alternative bibliotekstjenester til innsatte i disse fengslene vil variere med lokale forhold. Et foreløpig anslag viser at det vil koste ca 150 000 kr i året å levere bibliotekstjenester til én enkelt institusjon. Vi har beregnet at samlede utgifter for alternative bibliotekstjenester beløper seg til om lag 2 millioner kroner.

OPPRETTELSE AV NYE FENGSELSBIBLIOTEK

ABM-utvikling og Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF) vurderer i samarbeid hvilke fengsler som bør prioriteres ved opprettelse av nye fengselsbibliotek.

Følgende kriterier er sentrale ved prioritering av opprettelse av nye fengselsbibliotek:

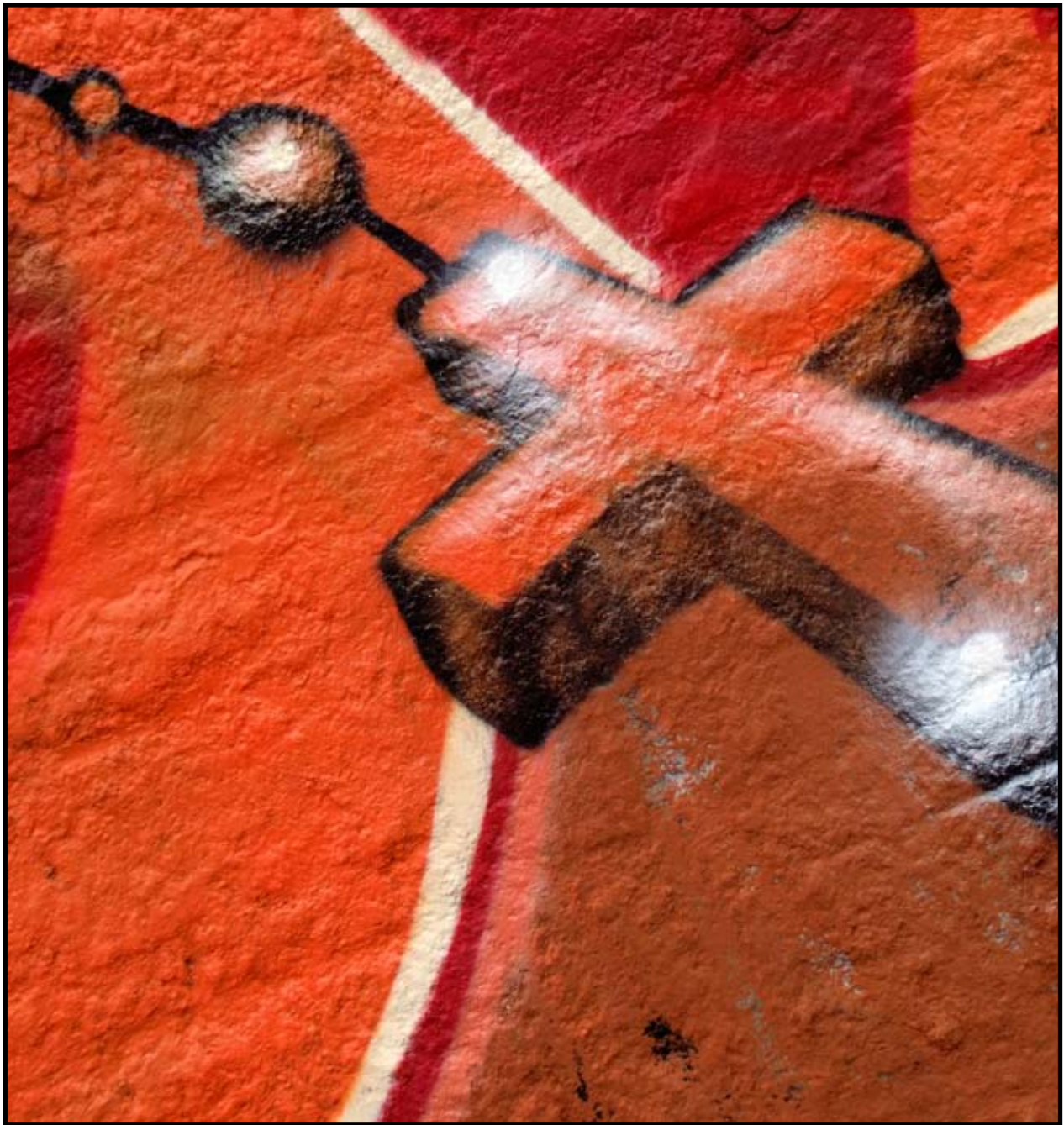
- Antall soningsplasser
- Soningsforholdene til de innsatte, det vil si åpen/lukket/varetekt
- Gjennomsnittlig soningstid for de innsatte
- Alder og kulturell bakgrunn

4.1 Opprettelse av nye fengsler og soningsplasser

Når det opprettes nye fengsler, følges anbefalingene i *Bibliotek tjenester i fengsler*.

I oppstartsåret beregnes det ekstra midler til oppbygging av samlinger, annet innkjøp og forbedrende arbeid.

Når fengsler med fengselsbibliotek utvides med nye soningsplasser, må det gjøres en vurdering i det konkrete tilfellet om dette får følger for bibliotekets drift og behov for økte ressurser. Anbefalingene i kapittel 2 følges.

SAMARBEID

ABM-utvikling deltar i ulike samarbeid for å gi innsatte best mulig bibliotek tjenester.

5.1 Samarbeid på nasjonalt plan

Samarbeidet med KSF videreføres med årlige møter mellom ABM-utvikling og KSF for å utveksle informasjon. Eventuelle endringer i samarbeidsavtaler mellom fengsel og bibliotek gjøres i samarbeid med KSF.

ABM-utvikling deltar i årlige kontaktmøter med KSF og utdanningssektoren for å utvikle og forbedre samarbeidet mellom folkebibliotektilbudet og utdanningstilbudet i fengslene. Det er et behov for et mer organisert samarbeid mellom folkebibliotek, skolebibliotek og skole i fengslene.

Kunnskapsdepartementet har etter opplæringsloven ansvar for undervisning i fengslene, og skolebibliotektilbud til innsatte.

5.2 Samarbeid på regionalt og lokalt nivå

ABM-utvikling arrangerer årlige kontaktmøter for, og i samarbeid med, bibliotekarene ansatt ved fengselsbibliotekene.

Fengselsbibliotekene er en viktig ressurs for innsatte under utdanning. Det bør være et godt samarbeid mellom det pedagogiske tilbudet i fengslene, skolebibliotekene og fengselsbibliotekene. Det vil sikre de innsatte et helhetlig og best mulig tilbud, vil lette samarbeid om ulike tiltak innen blant annet lesestimulering og føre til bedre ressursutnyttelse.

Samarbeid mellom fengsel og folkebibliotek ivaretas av samarbeidsavtaler. Det kan være gunstig å få til samarbeidsforum for fengsler og folkebibliotek på regionalt nivå, også kommuner med fengsler uten eget fengselsbibliotek bør inkluderes i samarbeidet. Utdanningsenhetene ved fengslene bør være en del av dette nettverket.

LITTERATURLISTE

Biblioteket : det normale rommet i fengselet.
(2005). Oslo: ABM-utvikling. (ABM-skrift #14).
Tilgjengelig fra URL: www.abm-utvikling.no

Bibliotekreform 2014 : del I Strategier og tiltak.
(2006). Oslo: ABM-utvikling. (ABM-skrift #30).
Tilgjengelig fra URL: www.abm-utvikling.no

*Bibliotekreform 2014 : del II Norgesbiblioteket
- nettverk for kunnskap og kultur.* (2006). Oslo:
ABM-utvikling. (ABM-skrift #31). Tilgjengelig
fra URL: www.abm-utvikling.no

De europeiske fengselsregler. 1987. Rekommanda-
sjon nr. R(87)3. Strasbourg: Europarådet.

IFLA. *Guidelines for Library Services to Prisoners.*
2nd rev. ed. International Federation of Library
Associations and Institutions IFLA Professional
Reports, No. 46. The Hague: IFLA Headquar-
ters.

IFLA (2005) *Guidelines for Library Services to
Prisoners.* 3rd rev. ed. International Federation
of Library Associations and Institutions. Til-
gjengelig fra URL: www.ifla.org

Lov om folkebibliotek (Bibliotekloven). 1985. Oslo:
Kultur- og kirke departementet. Tilgjengelig fra
URL: www.lovdata.no

*Lov om grunnskolen og den vidaregåande opp-
læringa (Opplæringslova).* 1998. [Online]. Oslo:
Utdannings- og forskingsdepartementet. Til-
gjengelig fra URL: www.lovdata.no

*Standard Minimum Rules for the Treatment of
Prisoners.* 1977. [Online]. Geneva: Office of the
United Nations High Commissioner for Human
Rights. Tilgjengelig fra URL: www.unhchr.ch

